

Szoftverellenőrzési technikák

Részletes tervek ellenőrzése

Majzik István

<http://www.inf.mit.bme.hu/>

Tartalomjegyzék

- **Áttekintés**
  - Milyen szerepe van a részletes terveknek?
  - Milyen ellenőrzési módszerek vannak?
- Statikus ellenőrzés felülvizsgálattal
- Formális verifikáció modellellenőrzéssel
  - Módszerek áttekintése
  - Modellellenőrzés mérnöki modellek alapján
- Formális verifikáció ekvivalencia ellenőrzéssel
  - Trace ekvivalencia
  - Megfigyelési ekvivalencia (gyenge biszimuláció)
  - Lehetséges viselkedés szerinti rendezés
  - Mintapélda: Hibatűrés verifikációja

Részletes tervezés

- A részletes tervezés szerepe
  - Rendszerszintű részletes tervezés
    - Rendszerszintű algoritmusok: Komponensek együttműködése
    - Globális adatstruktúrák: Több modul által használtak
  - Komponens (modul) szintű részletes tervezés
    - Belső algoritmusok
    - Belső adatstruktúrák
- Módszerek jellegzetességei
  - Viselkedés leírása hangsúlyos: Állapotok, akciók, időbeliség, ...
  - Adatstruktúrák leírása: Absztrakt adatstruktúrák → implementáció
- Tervezési, modellezési nyelvek
  - Formális, félformális, strukturált módszerek
  - Implementáció-közeli „pseudo-kód” is lehet
- Verifikációs szempontok
  - Megfelelőség a szoftverkövetelmény-specifikációnak
  - Megfelelőség előző fejlesztési lépések döntéseinek

Ellenőrzési módszerek

- Követhetőség (követelmények fedettsége)
- Statikus ellenőrzés felülvizsgálattal
  - Ellenőrzőlisták, hibabecslés
    - Teljesség, ellentmondás-mentesség, megvalósíthatóság, tesztelhetőség
  - Vezérlési folyamat elemzése
    - Strukturáltság
    - Határérték elemzés
  - Adatáramlás elemzése
    - Értékadás és felhasználás kapcsolata
  - Szimbolikus végrehajtás
- Dinamikus ellenőrzés
  - Szimuláció (modellek alapján)
  - Prototípus készítés és animáció
- Formális verifikáció

Tartalomjegyzék

- **Áttekintés**
  - Milyen szerepe van a részletes terveknek?
  - Milyen ellenőrzési módszerek vannak?
- **Statikus ellenőrzés felülvizsgálattal**
- **Formális verifikáció modellellenőrzéssel**
  - Módszerek áttekintése
  - Modellellenőrzés mérnöki modellek alapján
- **Formális verifikáció ekvivalencia ellenőrzéssel**
  - Trace ekvivalencia
  - Megfigyelési ekvivalencia (gyenge biszimuláció)
  - Lehetséges viselkedés szerinti rendezés
  - Mintapélda: Hibatűrés verifikációja

A felülvizsgálat (review) módszere

- Fázisok (meghatározott folyamat)
  1. Tervezés: Dokumentumok, résztvevők, kritériumok
  2. Kick-off: Folyamat ismertetése, tervek szétosztása
  3. Előkészítés: Tervek átvizsgálása, problémák feltárása
  4. Megbeszélés: Problémák egyeztetése, rögzítése, javaslatok
  5. Átdolgozás: Javítások, módosítások
  6. Követés: Javítások ellenőrzése, metrikák képzése, kilépés
- Szerepek
  - Moderátor, szerző (tervező), jegyzőkönyvvezető, átvizsgálók
- Típusok (a felülvizsgálat célja szerint)
  - **Átvizsgálás** (walkthrough): A szerző által végzett bemutató, célja információgyűjtés és konszenzus az átvizsgálókkal
  - **Technikai felülvizsgálat** (technical review): A technikai megközelítés tekintetében törekszik közös álláspontra jutni
  - **Vizsgálat** (inspection): Dokumentált eljárás a hibák és kiindulási dokumentumokhoz képest történő eltérések felderítése érdekében

Tartalomjegyzék

- **Áttekintés**
  - Milyen szerepe van a részletes terveknek?
  - Milyen ellenőrzési módszerek vannak?
- **Statikus ellenőrzés felülvizsgálattal**
- **Formális verifikáció modellellenőrzéssel**
  - Módszerek áttekintése
  - Modellellenőrzés mérnöki modellek alapján
- **Formális verifikáció ekvivalencia ellenőrzéssel**
  - Trace ekvivalencia
  - Megfigyelési ekvivalencia (gyenge biszimuláció)
  - Lehetséges viselkedés szerinti rendezés
  - Mintapélda: Hibatűrés verifikációja

Formális verifikáció

- Matematikai eszközök használata
  - Formális nyelv: Formális szintaxis és szemantika
    - Viselkedés leírás (terv, implementáció)
    - Tulajdonság leírás (követelmények, specifikáció)
  - Algoritmus (itt: verifikáció)
- A verifikáció módja
  - „Önmagában való” vizsgálat
    - Pl. tervek, modellek ellentmondás-mentessége
  - „Elvárt tulajdonságok” ellenőrzése
    - Pl. szoftverkövetelmény-specifikáció betartása
  - „Változások” vizsgálata
    - Pl. tervezői döntések hatása: funkció, tulajdonság megtartása
- Ideális formális verifikáció
  - Absztrakció feltételezéseinek ellenőrzése (pl. környezetről)
  - Verifikációs eszközök korrektségének belátása

Tervek és modellek szerepe a formális verifikációban

- Viselkedés leírás lehetőségei

- Alapszintű:

- KS, LTS, KTS, automaták, Büchi automaták

- Magasabb szintű:

- Vezérlés orientált: Hierarchikus automata, Petri-háló
    - Adatfeldolgozás orientált: Adatfolyam háló
    - Kommunikáció orientált: Processz algebrák

- Mérnöki modellek:

- UML diagramok formális szemantikával

- Tulajdonság leírás lehetőségei

- Alapszintű:

- Elsőrendű logika, temporális logika, referencia automata

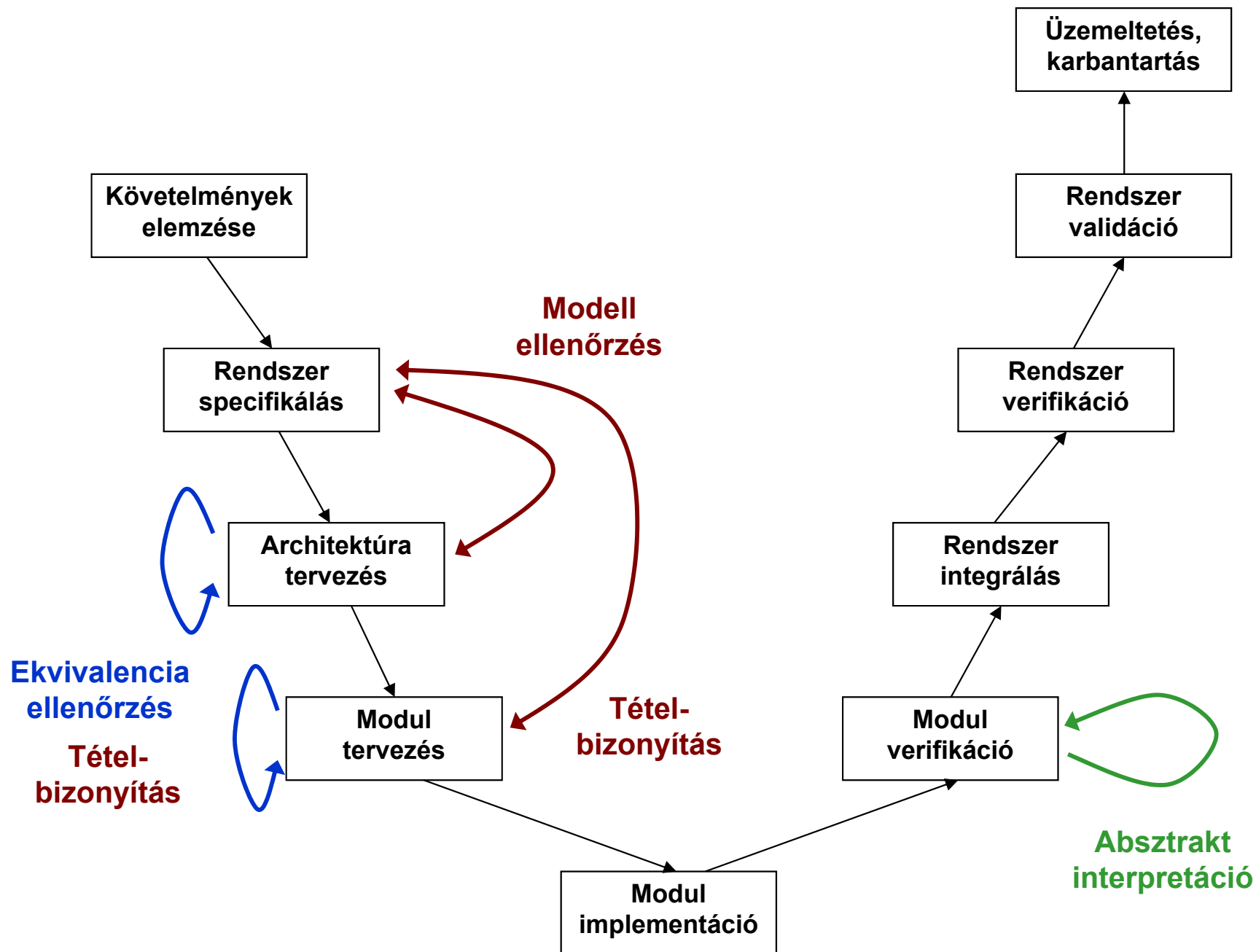
- Magasabb szintű:

- Message Sequence Charts, Live Sequence Charts, ...

A legelterjedtebb formális verifikációs technikák

Modell / technika	Viselkedés modell (alapszintű)	Tulajdonság leírás (alapszintű)
Modellellenőrzés	Kripke struktúra	Temporális logika
Ekvivalencia ellenőrzés	LTS (Labeled Transition System), automata	Referencia viselkedés: LTS, automata
Tételbizonyítás	Dedukciós rendszer (axiómák, levezetési szabályok)	Bizonyítandó tétel
Statikus analízis: absztrakt interpretáció	Kripke tranzíciós rendszer (programból absztrakcióval)	Assertion (elsőrendű logikai)

A formális verifikációs technikák szerepe

Modellellenőrzés

- Alacsony szintű formalizmusok (KS, LTS, KTS, TA)
- Magasabb szintű formalizmusok

Temporális logikák:
PLTL, CTL, CTL*

Rendszer modellje

Követelmény megadása

Automatikus
modell ellenőrző

OK

Ellenpélda

i

n

Modellellenőrzési technikák

- Háttér algoritmusok (Id. Formális módszerek)
  - Teljes (kimerítő) modellellenőrzés
    - Tabló alapú (kibontás)
    - Szemantikán alapuló „fixpont” algoritmus (állapottér bejárás)
    - Hatékony állapot tér reprezentáció (ROBDD)
  - Korlátozott modellellenőrzés
    - Az állapot térben adott mélységig ellenőriz
(kezdőállapottól indulva adott végrehajtási útvonal hosszig)
    - Hatékony SAT technikákra visszavezethető
- Előnyök és hátrányok
  - ☺ Teljesen automatikus ellenőrzés
  - ☺ Ellenpélda generálás (hibakereséshez)
  - ☹ Vezérlés-orientált ellenőrzés
  - ☹ Állapottér robbanás (részben kezelhető)

Példa: UML állapottérképek modellellenőrzése

- Viselkedés-megtartó modelltranszformáció:
Kiterjesztett UML → **Időzített automata (UPPAAL)**

- Aktív objektumok (osztályok) leképezése automatákká
- Eseménykezelés leképezése
  - Külső környezet modellezése: Eseményeket „generál”
  - Eseménysor, esemény ütemező, RTC lépések
- Adatkezelés leképezése
  - Egyszerű adattípusok, korlátozott adattartományok
- Konkurens és hierarchikus állapotmodell leképezése
  - Állapotkonfigurációk
- Időkezelés (kiterjesztés)
  - Megfigyelő (clock observer) idő eseményeket generál

Tartalomjegyzék

- **Áttekintés**
  - Milyen szerepe van a részletes terveknek?
  - Milyen ellenőrzési módszerek vannak?
- **Statikus ellenőrzés felülvizsgálattal**
- **Formális verifikáció modellellenőrzéssel**
  - Módszerek áttekintése
  - Modellellenőrzés mérnöki modellek alapján
- **Formális verifikáció ekvivalencia ellenőrzéssel**
  - Trace ekvivalencia
  - Megfigyelési ekvivalencia (gyenge biszimuláció)
  - Lehetséges viselkedés szerinti rendezés
  - Mintapélda: Hibatűrés verifikációja

Használat: Tervezői döntések ellenőrzése

- **Megfelelőség (ekvivalencia) modellek között**
  - Referencia modell ↔ Vizsgált (módosított) modell
  - Specifikáció (absztrakt) ↔ Megvalósítás (konkrét)
  - Elvárt protokoll ↔ Kínált protokoll
  - Ideális rendszer ↔ Hibatűrő rendszer hibák mellett
- **Finomítás (rendezés) modellek között:**
  - Referencia viselkedés megtartása, meghatározott bővítésekkel
  - Nemdeterminizmus csökkentése

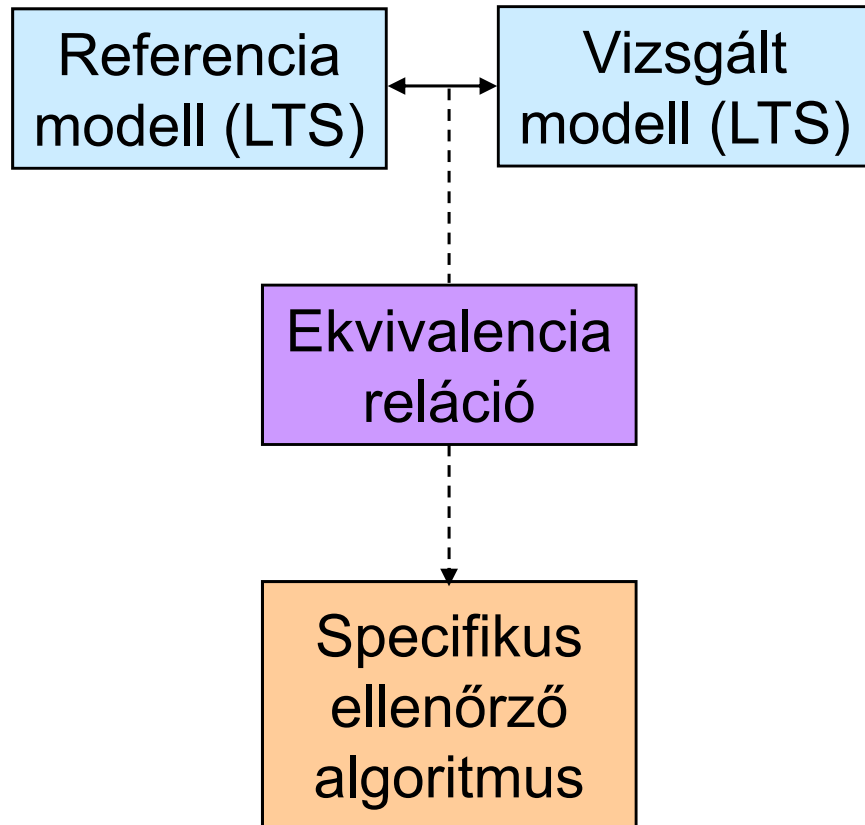
Használt matematikai relációk modellek között:

- **Ekvivalencia:** Reflexív, tranzitív, szimmetrikus
- **Rendezés:** Reflexív, tranzitív, antiszimmetrikus

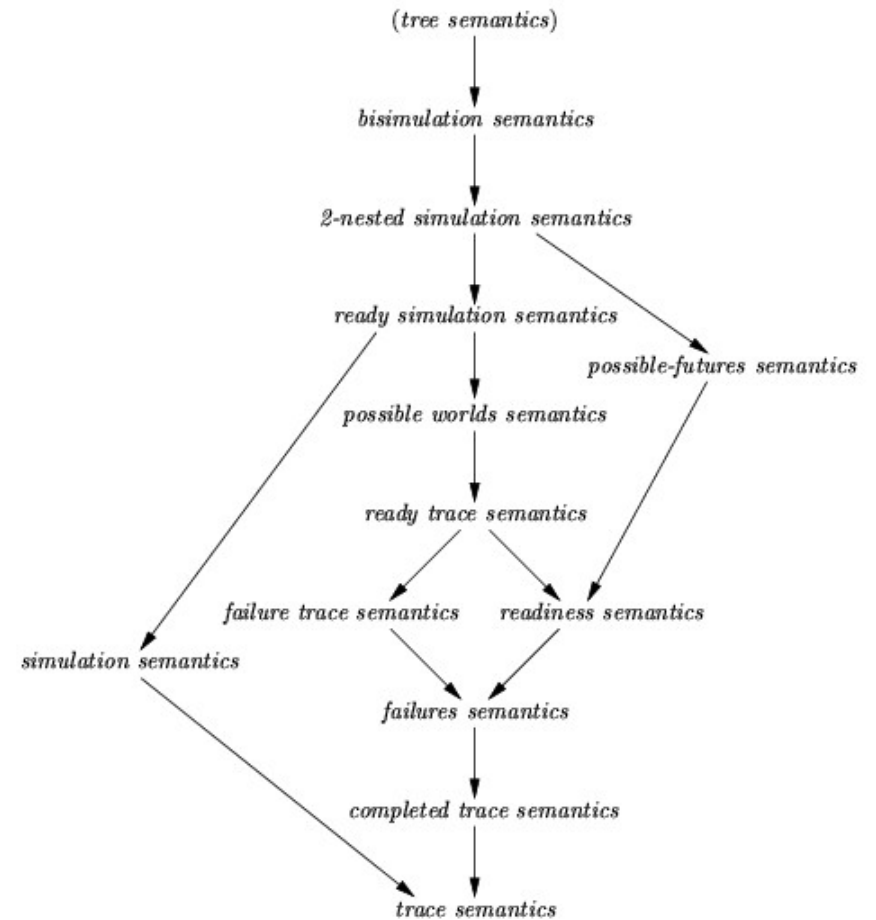

A probléma formalizálása

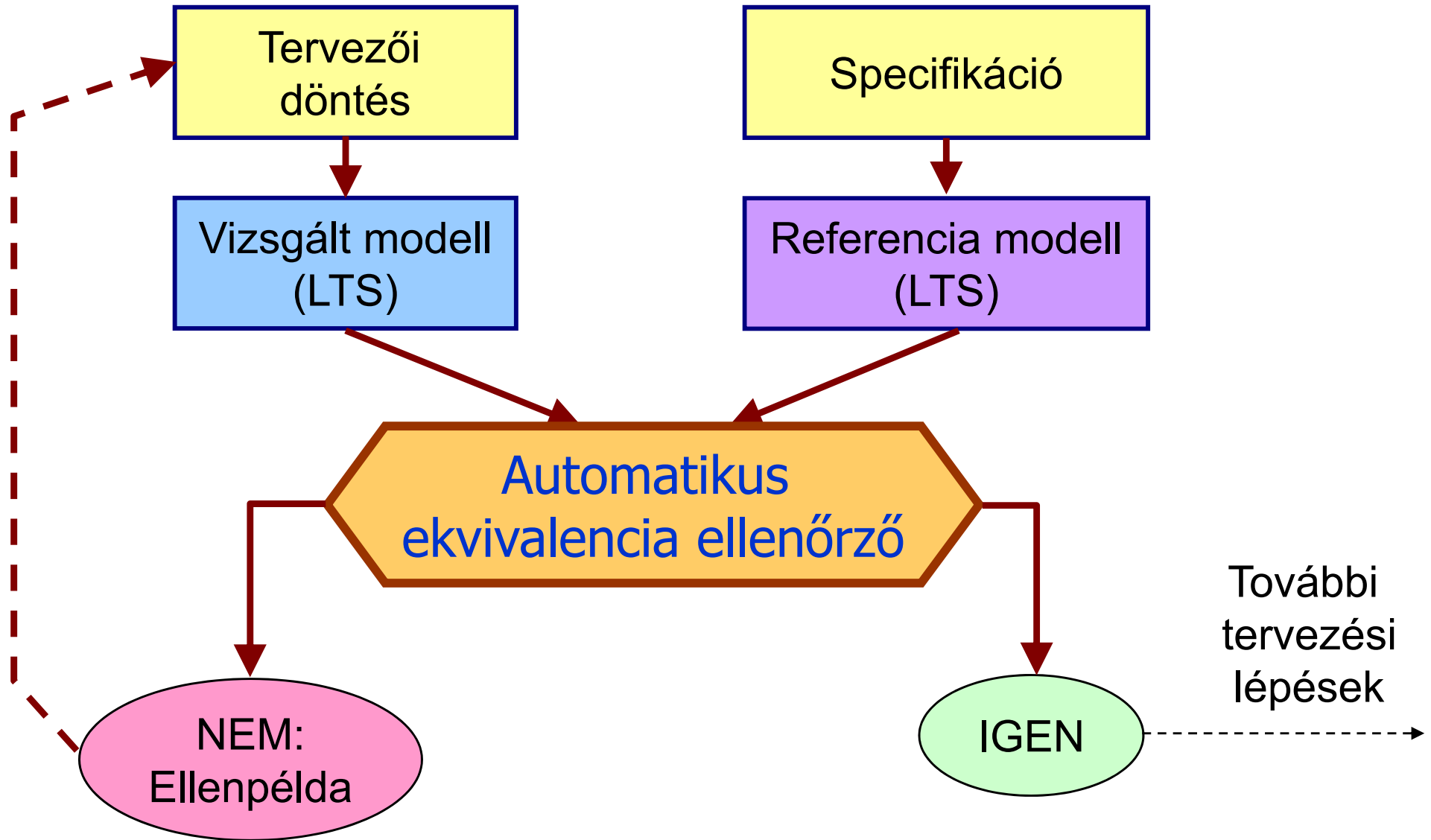
Ekvivalencia ellenőrzés:

Ekvivalencia relációk:

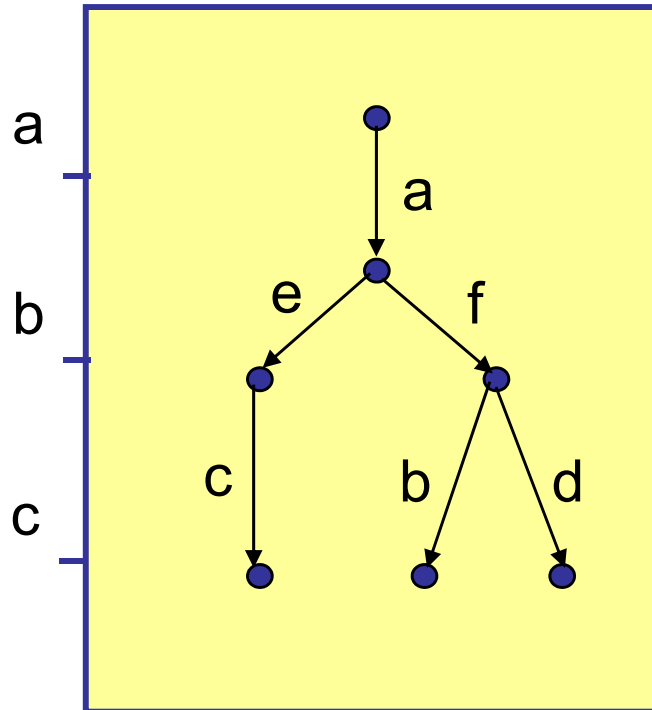
Ekvivalencia ellenőrzés

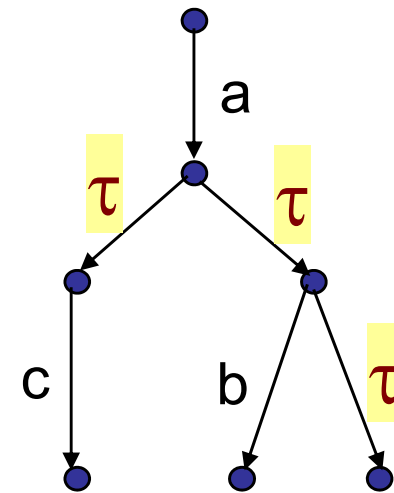
A komponensek „fekete doboz” modellje

- **Megfigyelhető akciók**
  - A vizsgált komponens (modul) **interfészen megjelenő**, a környezet számára érdekes („releváns”) viselkedés
    - Metódus hívása, metódushívás fogadása
    - Üzenet küldése, üzenet fogadása
- **Nem megfigyelhető akciók (i , τ)**
  - Az interfészen nem megjelenő, vagy a környezet számára nem érdekes („don't care”) viselkedés
    - Belső működés (metódusok)
    - Figyelmen kívül hagyható hívások, üzenetek
- **Nemdeterminizmus**
  - A környezet szempontjából nem megfigyelhető belső működés is okozhatja (ezt eltakarja a fekete doboz modell)

Megfigyelhető viselkedés

Komponens
belső viselkedés

Megfigyelhető
viselkedés

Trace ekvivalencia: Jelölések

- Minta: Automaták

$$A_1 = A_2 \text{ ha } L(A_1) = L(A_2)$$

- LTS-ek esetén analógia:

- Minden állapot elfogadó állapot
- „Nyelv”: Minden akciószekvencia (trace)

- Jelölések:

$\alpha = a_1 a_2 a_3 a_4 \dots a_n \in Act^*$ véges akciószekvencia (ε az üres)

$s \xrightarrow{\alpha} s'$ ha $\exists s_0 s_1 \dots s_n$ állapotsorozat ahol $s_0 = s$, $s_n = s'$, $s_i \xrightarrow{a_{i+1}} s_{i+1}$

$\Lambda(s)$ legyen s trace-einek halmaza: $\Lambda(s) = \left\{ \alpha \mid \exists s' : s \xrightarrow{\alpha} s' \right\}$

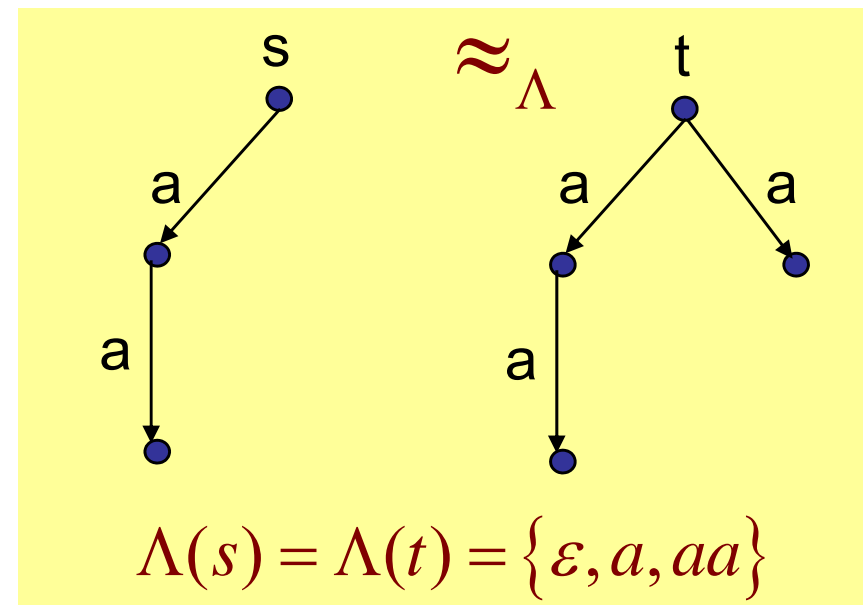
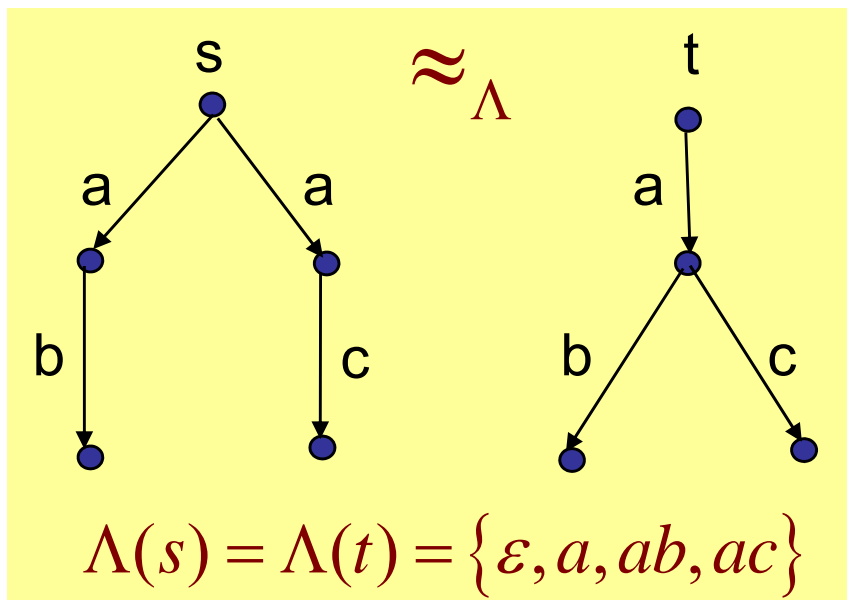
Trace ekvivalencia: Definíció és példák

- Legyen T_1 és T_2 két LTS, s_1 és s_2 kezdőállapottal

- Definíció:

$$T_1 \approx_{\Lambda} T_2 \text{ a.cs.a. } \Lambda(s_1) = \Lambda(s_2)$$

- Példák:

- Problémák:

- Ekvivalens LTS-ek eltérő viselkedése, pl. megállás szempontjából
- Azonos trace-ek különböző állapotokon keresztül

Megfigyelési ekvivalencia (gyenge biszimuláció)

- Jellegzetességek

- Lényege: Két megfigyelhető viselkedés ekvivalens, ha egymást szimulálni tudják:
  - Azonosak a megfigyelhető akciószekvenciák
  - Ekvivalens állapotokon keresztül figyelhetők meg
- Nem érzékeny a hatás nélküli belső átmenetekre (azok megjelenésére, számára)

- Jelölések:

$\alpha \in Act^*$ véges akciószekvencia (ε az üres)

$\hat{\alpha} \in (Act - \tau)^*$ megfigyelhető akciószekvencia τ törlésével

ha $\alpha = \tau$ akkor $\hat{\alpha} = \varepsilon$

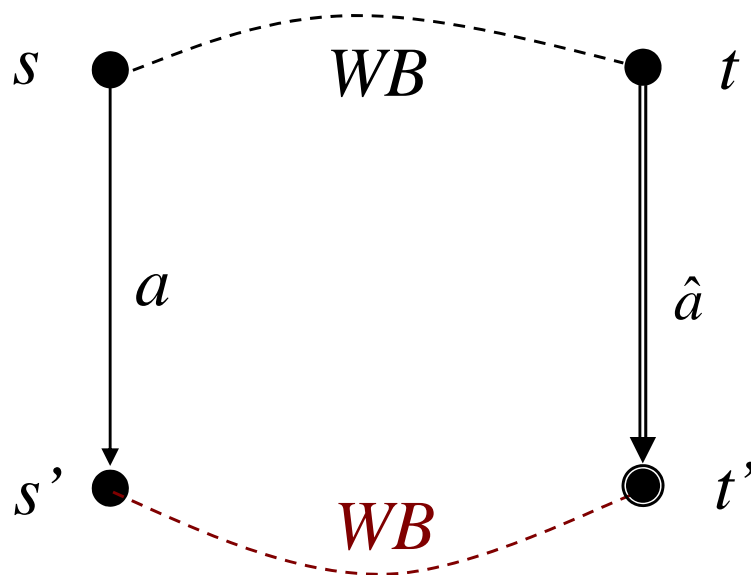
$s \xRightarrow{\beta} s'$ ha $\exists \alpha: s \xrightarrow{\alpha} s'$ és $\beta = \hat{\alpha}$

Gyenge biszimuláció: Definíció

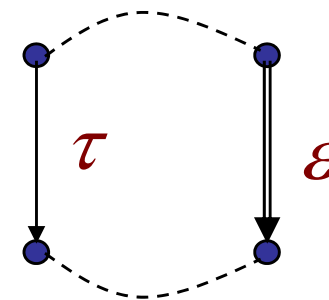
- Definíció:

$WB \subseteq S \times S$ gyenge biszimuláció, ha minden $(s, t) \in WB$ és bármely $a \in Act$, $s', t' \in S$ esetén fennáll:

- ha $s \xrightarrow{a} s'$ akkor $\exists t' : t \xRightarrow{\hat{a}} t'$ és $(s', t') \in WB$
- ha $t \xrightarrow{a} t'$ akkor $\exists s' : s \xRightarrow{\hat{a}} s'$ és $(s', t') \in WB$

Extrém eset:

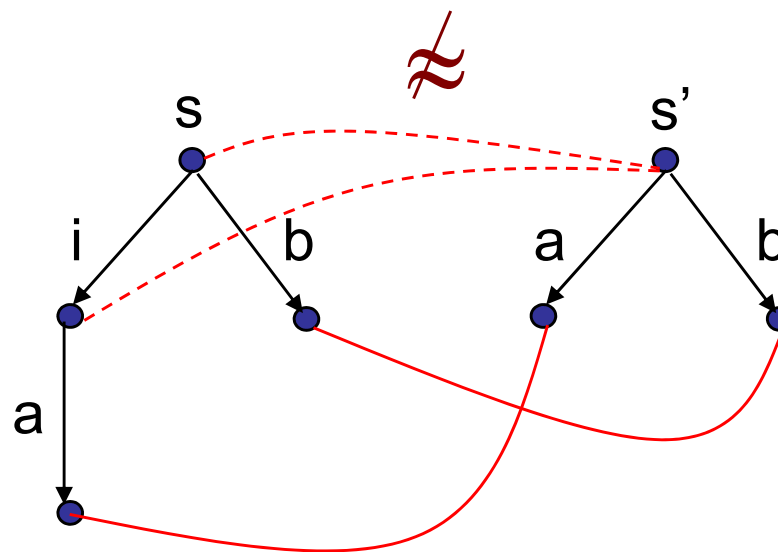
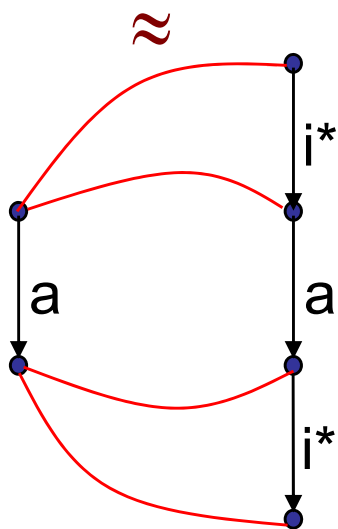
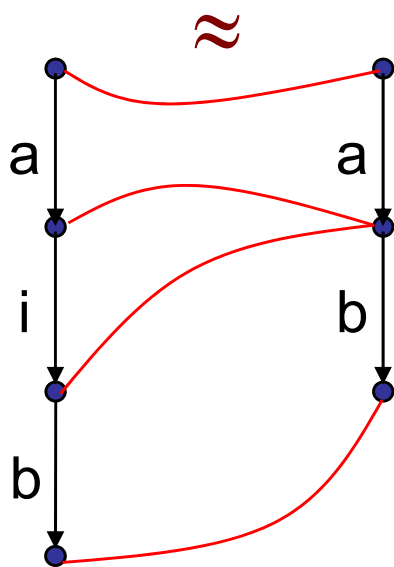
Megfigyelési ekvivalencia: Definíció és példák

- Megfigyelési ekvivalencia

= gyenge biszimuláció ekvivalencia (observation equivalence)

$$T_1 \approx T_2 \text{ a.cs.a. } s_1 \approx s_2 \text{ azaz } \exists WB : (s_1, s_2) \in WB$$

- Példák

Ekvivalencia relációk számítási módszere

Partíció finomítás:

1. Kezdetben minden állapotpár eleme a relációnak
Egy partíciót (ekvivalencia osztályt) képeznek
2. Minden állapotpárra:
Ha az egyikből indulva van olyan átmenet, amit a másik nem tud a definíció szerint szimulálni, akkor
  - Az adott állapotpár kizárása (nem ekvivalensek)
  - Következmények végigvezetése a bejövő átmenetek végén lévő állapotokra
    - Nem ekvivalensek, ha nem ekvivalens állapotokba kerülnek
3. Ha már nincs változás (fixpontig jutunk):
Végleges ekvivalencia osztályok adódtak
Ha a kezdőállapotok azonos ekvivalencia osztályban vannak,
akkor az LTS-ek ekvivalensek

Egy rendezési reláció: Lehetséges viselkedés szerint

- Jelölések:

$\beta \in (Act - \tau)^*$ megfigyelhető akciószekvencia τ törlésével

$s \xRightarrow{\beta} s'$ ha $\exists \alpha \in Act^*: s \xrightarrow{\alpha} s'$ és $\beta = \hat{\alpha}$

$\Delta(s)$ az s -ből induló megfigyelhető akciószekvenciák halmaza:

$$\Delta(s) = \left\{ \beta \mid \exists s' : s \xRightarrow{\beta} s' \right\}$$

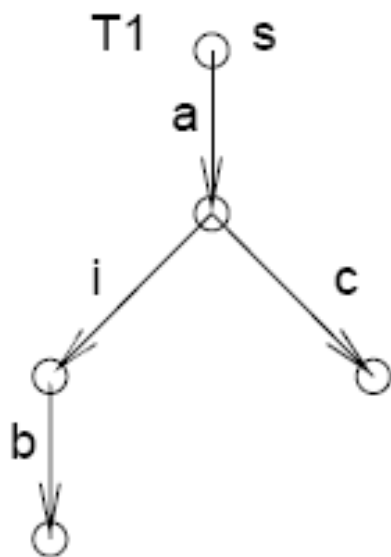
- Lehetséges viselkedés szerinti rendezés
 T_1 és T_2 LTS-ek esetén:

$$T_1 \leq_{\Delta} T_2 \text{ a.cs.a. } \Delta(s_1) \subseteq \Delta(s_2)$$

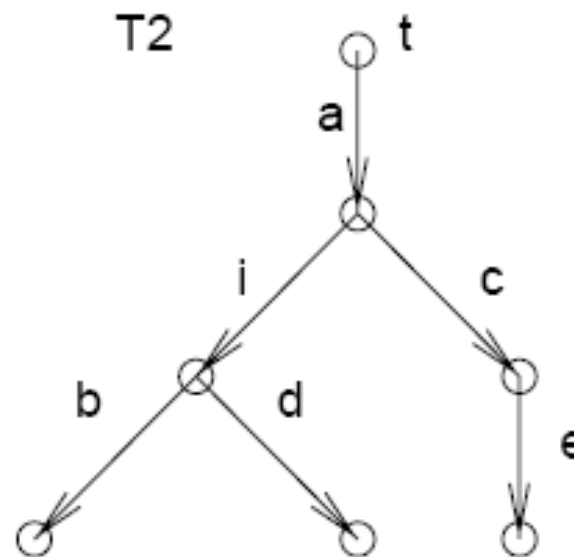
itt T_2 -ben több a megfigyelhető akciószekvencia

Lehetséges viselkedés szerinti rendezés: Példa

- Eredeti viselkedés bővítése:

$$\Delta(s) = \{a, ab, ac\}$$

$$\Delta(t) = \{a, ab, ac, ad, ace\}$$

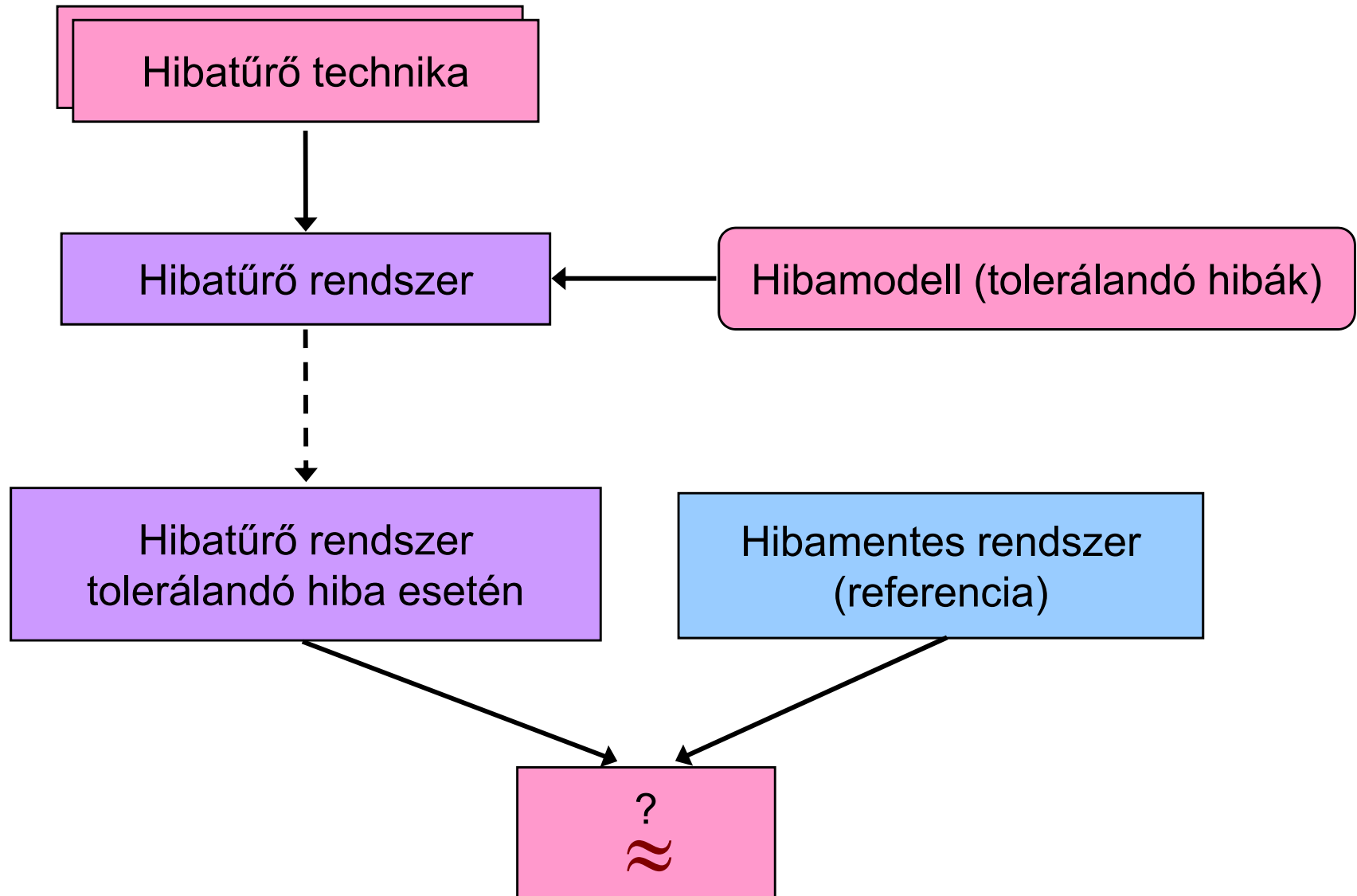
Lehetséges viselkedés szerinti rendezés és a tesztelés

- **Kapcsolat a teszteléssel:** $T_1 \leq_{\Delta} T_2$ esetén:
  - Minden teszt, ami T_1 esetén sikeres lehet, T_2 esetén is sikeres lehet,
de belső akciók miatt sikertelen is lehet (nemdeterminizmus)
  - Másképp: T_1 lehetséges sikeres tesztjei T_2 lehetséges sikeres tesztjei között vannak
- **Jellegzetességek:**
  - Olyan finomítást definiál, amelynek során nem „veszik el” lehetséges megfigyelhető viselkedés
- **Egy másik rendezési reláció: Szükséges viselkedés**
  - Olyan finomítás, ami a mindig sikeres tesztekre („kötelező” viselkedésre) ad megkötést

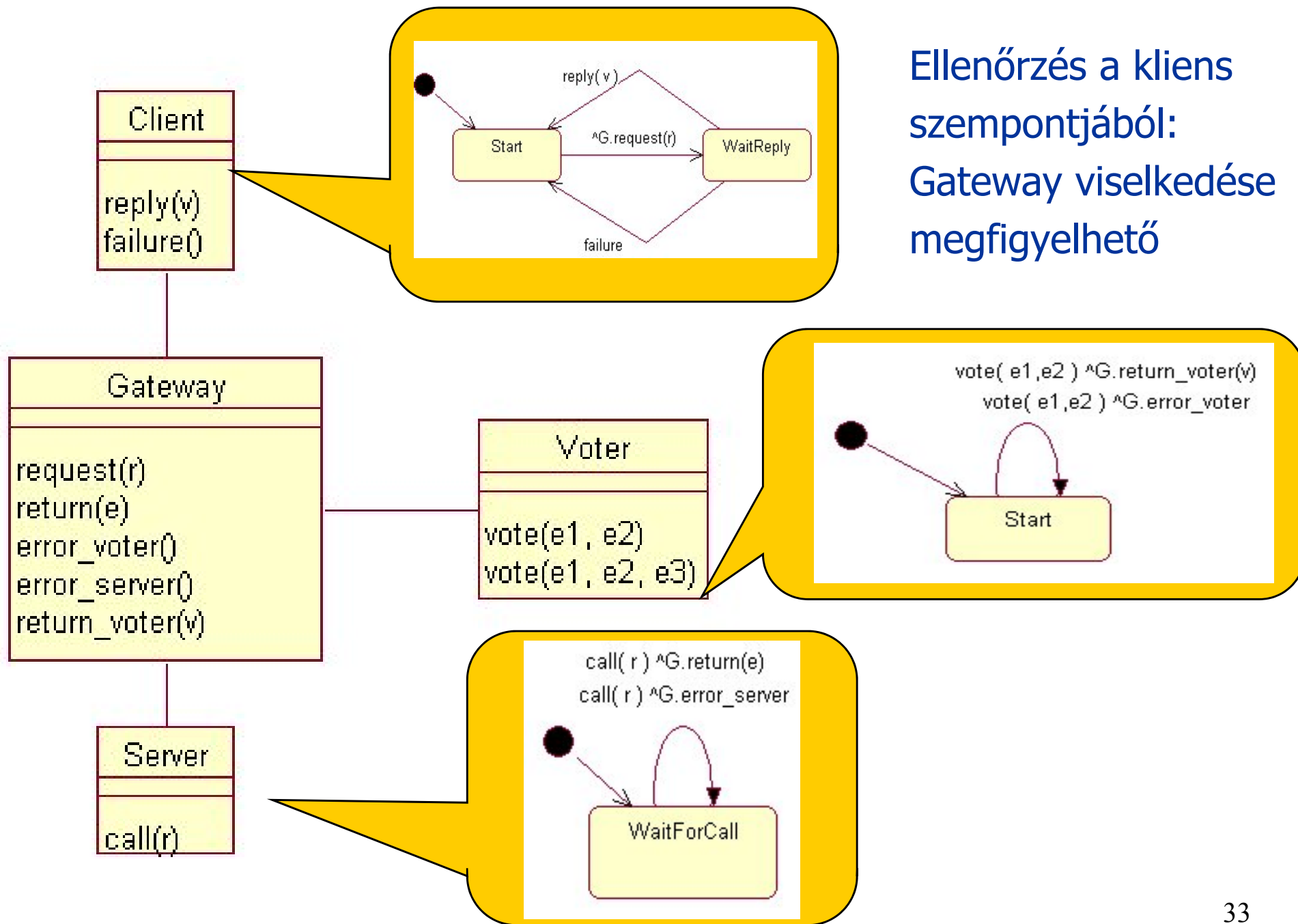
Tartalomjegyzék

- **Áttekintés**
  - Milyen szerepe van a részletes terveknek?
  - Milyen ellenőrzési módszerek vannak?
- **Statikus ellenőrzés felülvizsgálattal**
- **Formális verifikáció modellellenőrzéssel**
  - Módszerek áttekintése
  - Modellellenőrzés mérnöki modellek alapján
- **Formális verifikáció ekvivalencia ellenőrzéssel**
  - Trace ekvivalencia
  - Megfigyelési ekvivalencia (gyenge biszimuláció)
  - Lehetséges viselkedés szerinti rendezés
  - **Mintapélda: Hibatűrés verifikációja**

Mintapélda: Hibatűrés verifikációja

Rendszerarchitektúra

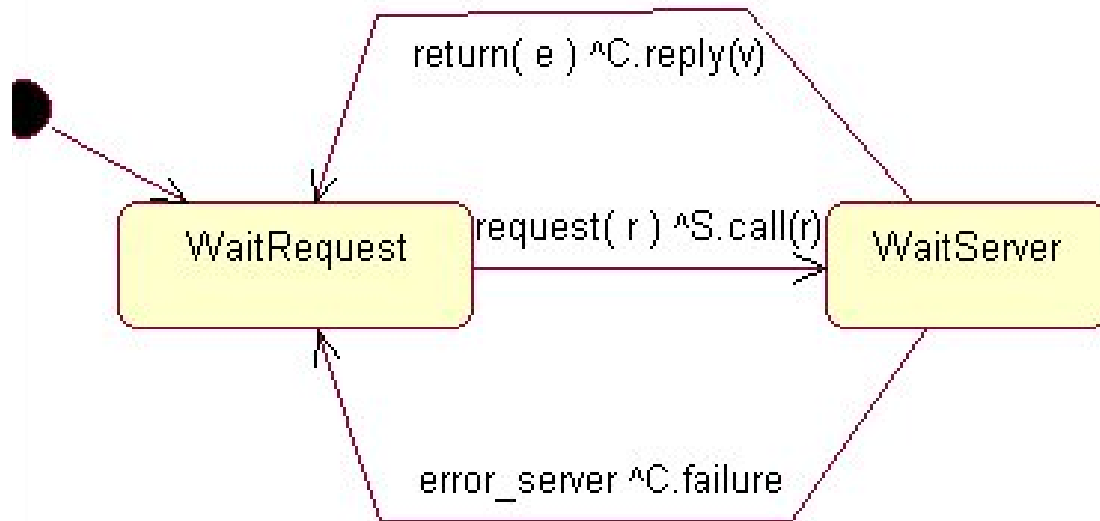

Ellenőrzés a kliens szempontjából:
Gateway viselkedése megfigyelhető

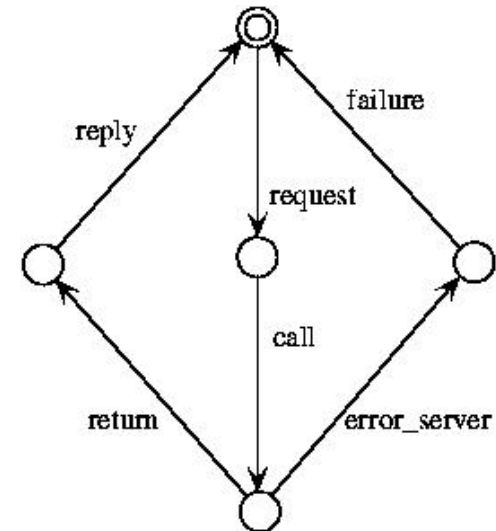

A Gateway komponens hibamentes esetben

- Állapotdiagram:

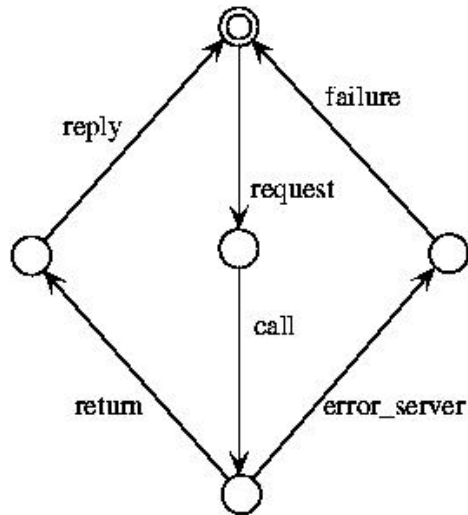

- LTS:

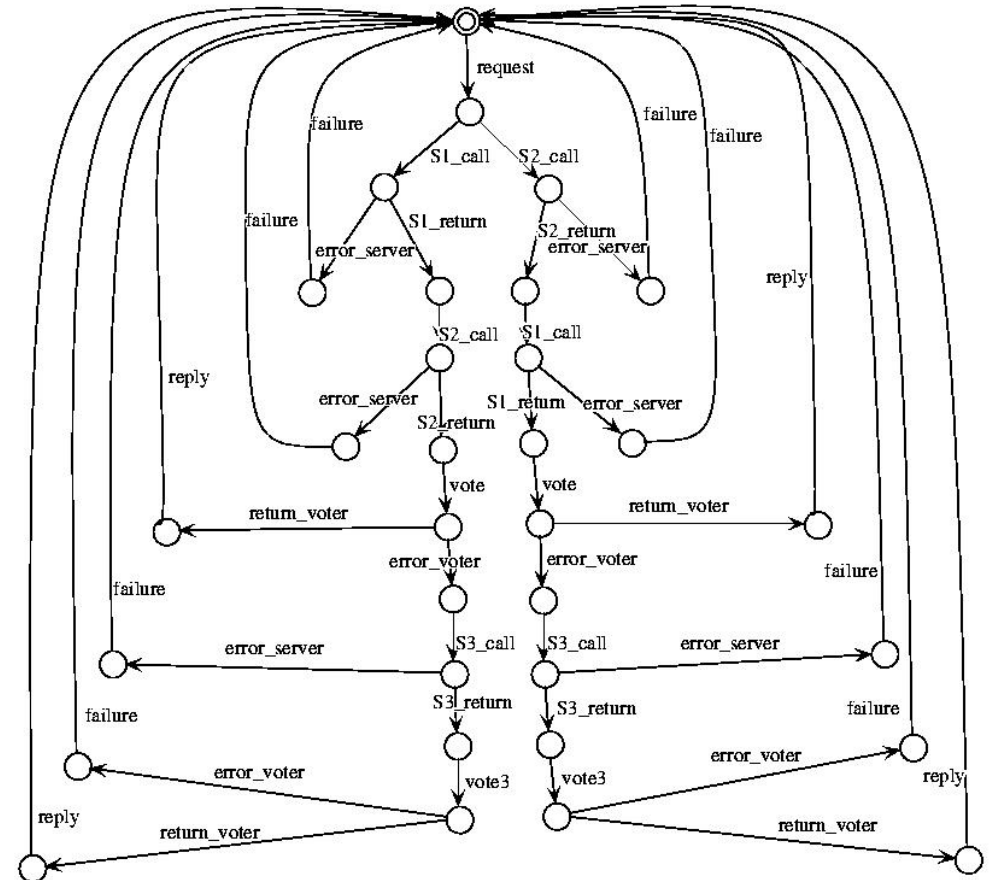

Viselkedési ekvivalencia igazolása

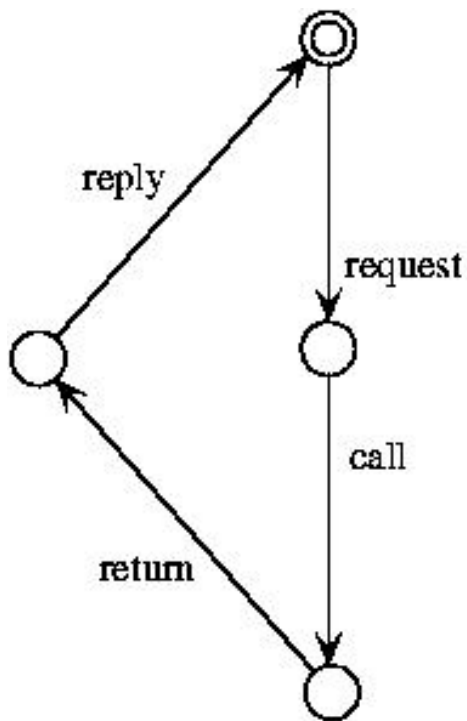
Gateway
referencia
viselkedés

Igazolható, hogy a
kliens számára
hibamentes esetben
transzparens a hibatűrő
mechanizmus működése.

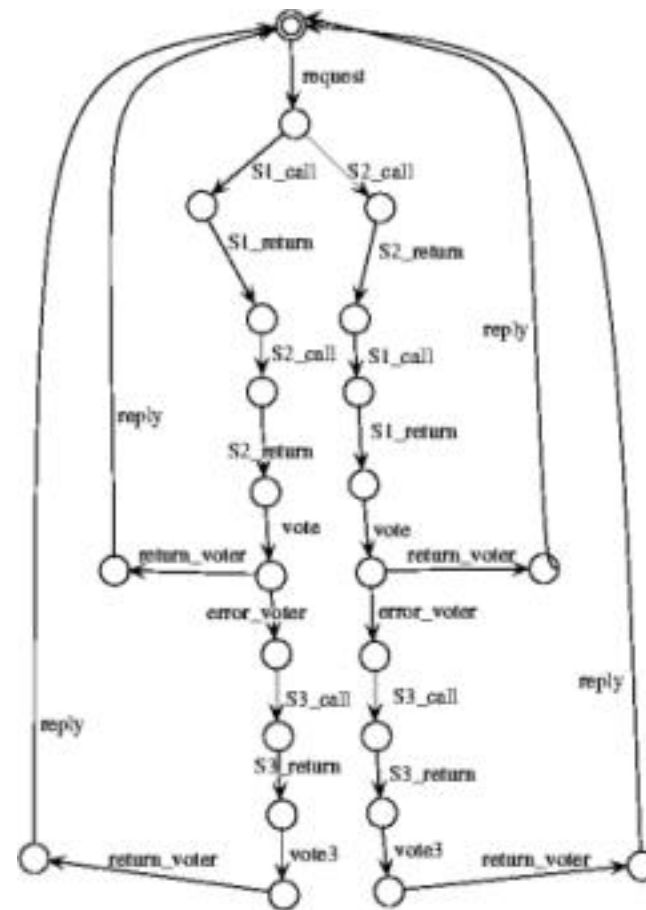
Hibatűrő Gateway teljes viselkedése;
Minden olyan akció τ lesz,
ami nincs a referencia viselkedésben!

Hibatűrés igazolása az első szerver hibája esetén

Hibamentes Gateway

≈

Hibatűrő Gateway a hiba esetén;
Minden olyan akció τ ,
ami nincs a referencia viselkedésben

Az adott hiba esetén a kliens szempontjából megvalósul a hibatűrés.

Miről volt szó?

- **Áttekintés**
  - Milyen szerepe van a részletes terveknek?
  - Milyen ellenőrzési módszerek vannak?
- **Statikus ellenőrzés felülvizsgálattal**
- **Formális verifikáció modellellenőrzéssel**
  - Módszerek áttekintése
  - Modellellenőrzés mérnöki modellek alapján
- **Formális verifikáció ekvivalencia ellenőrzéssel**
  - Trace ekvivalencia
  - Megfigyelési ekvivalencia (gyenge biszimuláció)
  - Lehetséges viselkedés szerinti rendezés
  - Mintapélda: Hibatűrés verifikációja